

2^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Πολιτισμική Εφημερίδα

Αριθμός φύλλου 1, εκδότης Τμήμα Γ3.
Κοζάνη, Δευτέρα 19 Μαΐου 2022

Μια μικρή εφημερίδα, αφορμή να μιλήσουμε για την πόλη μας.

Στα πλαίσια του μαθήματος της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής** της τρίτης Γυμνασίου, και σε συνεργασία με τους μαθητές του **τμήματος Γ3 του 2ου Γυμνασίου Κοζάνης**, αποφασίσαμε στη βαθμολογία των μαθητών κατά το **δεύτερο τετράμηνο του σχολικού έτους 2021-2022** να συνηπολογισθεί - αντί για το σύνηθες πρόχειρο διαγώνισμα- η εργασία τους με θέμα την έκδοση μιας σχολικής εφημερίδας, η ύλη της οποίας θα μας υπενθύμιζε το παρελθόν, θα πιστοποιούσε το παρόν και θα έθετε τα θεμέλια για την πρόβλεψη του μέλλοντος της πόλης που ζούμε. Για την ολοκλήρωση της εργασίας, με θέμα: **Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ, ΟΠΩΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ**, οι μαθήτριες και οι μαθητές έκαναν χρήση, ως ενδεικτική βιβλιογραφία τα **ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ -ΑΡΙΘΜ. 6 - Ανά τας οδούς και τα**

ρύμας της Κοζάνης... του Λάζαρου Αθ. Παπαϊωάννου, την βικιπαίδεια και τα τοπικά site.

Η συντονίστρια καθηγήτρια, Βιολέττα Μπούσιου.

Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΝΙΚΗΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΙΜΕΙΑΣ (ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΗ ΚΟΖΑΝΗΣ)

Η πλατεία Νίκης είναι η κεντρική πλατεία της Κοζάνης. Γύρω της στέκονται πολλά νεοκλασικά κτήρια, το ξενοδοχείο Ερμιόνιον (1931-1932), το δημαρχείο και η εθνική τράπεζα της Ελλάδας. Νότια βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, Πολιούχου της πόλης. Ανάμεσα στην εκκλησία και το δημαρχείο υψώνεται το καμπαναριό του Αγίου Νικολάου, το οποίο χτίστηκε το 1855 (Σήμερα είναι το σύμβολο της πόλης, γνωστό επίσης ως Μαμάτσιο, από το όνομα του Κοζανίτη ομογενή που δώρισε το ρολόι). **Την 28 Οκτωβρίου το 1950**, το δημοτικό συμβούλιο της Κοζάνης σε έκτακτη πανηγυρική συνεδρίαση αποφάσισε την ονομασία της κεντρικής πλατείας της πόλης σε πλατεία Νίκης, με το σκεπτικό ότι η Κοζάνη «...**εξ όλων των δεδομένων δέον να θεωρείται η πόλις ήτις υπήρξε η αφετηρία όλων των εθνικών απελευθερωτικών αγώνων και νικών της τελευταίας πεντηκονταετίας από της ενάρξεως του Μακεδονικού Αγώνα μέχρι και του θριάμβου του Ελληνικού στρατού εν Αλβανία...**» Τον Αύγουστο του 2014 ξεκίνησε ριζική ανάπλαση της πλατείας και των γύρω πεζοδρόμων, μετά από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προηγήθηκε. Η πλατεία, με τη νέα μορφή της, παραδόθηκε προς χρήση τον Φεβρουάριο του 2016.

Ρέα Μαυρίδου, μαθήτρια Γ3.

Η **Ελίμεια** ή **Ελιμιώτις** ή **Ελιμία** ήταν αρχαία χώρα της Άνω Μακεδονίας, που όφειλε το όνομά της στους κατοίκους της, τους λεγόμενους Ελιμιώτες (ή *Αιάνες*). Εκτεινόταν στο λεκανοπέδιο του μέσου ρου του Αλιάκμονα μέχρι τα Καμβούνια και το Τιτάριο όρος, δηλαδή στο γεωγραφικό χώρο που καταλαμβάνουν σήμερα ο νομός Γρεβενών και ο Δήμος Βοΐου. Συνόρευε νότια και νοτιοδυτικά με τη Θεσσαλία (περιοχές Περραιβίας και Τυμφαίας), ανατολικά με την Πιερία, βόρεια και βορειοδυτικά με την Εορδαία και την Ορεστίδα αντίστοιχα, και δυτικά με την Ηπειρωτική Παραουαία, όπως μαρτυρεί η τοπογραφική διάταξη των αρχαίων φρουρίων και ακροπόλεων. Η Ελίμεια αποτελούσε αυτόνομο βασίλειο από μια τοπική αριστοκρατία, μέχρι την ένωση του με το Μακεδονικό Βασίλειο, ως ημιαυτόνομη επαρχία επί Αλεξάνδρου Α', μια μορφή επικυριαρχίας όπως η Ορεστίδα και η Λυγκηστίδα. **Αργότερα προσαρτήθηκε οριστικά στο Μακεδονικό βασίλειο το 355 π.Χ. από τον Φίλιππο Β'**, αποτελώντας μια από τις δυτικές επαρχίες του. Ο Φίλιππος Β' είχε ως δεύτερη σύζυγο, την κόρη του Δέρδα του Γ', την Φίλα, (δηλαδή: Αγαπημένη) και κατοικούσε στα βασιλικά ανάκτορα του Φιλίππου. Στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία κατά των Περσών, οι φάλαγγες του μακεδονικού στρατού αποτελούνταν τάξεις πεζών από ομοεθνείς Μακεδόνες. Υπήρχε έτσι η Τάξη των Ελιμιωτών που είχε περίπου 1.500 άνδρες. Από τα 500 περίπου συνολικά ανθρωπωνύμια (ελληνικά, ρωμαϊκά κ.ά.: θεοφόρα, μυθολογικά,

ιστορικά κλπ.) που απαντούν σε επιγραφές της Δυτικής Μακεδονίας το υψηλότερο ποσοστό (42%) απαντά στην αρχαία Ελιμώτιδα. Επίσης, στην ίδια φυλετική περιοχή μαρτυρούνται, από επιγραφές και αρχαιολογικά ευρήματα (ανάγλυφα κλπ.), οι περισσότερες λατρευόμενες θεότητες και τόποι λατρείας (20 θεότητες και 22 τόποι λατρείας) από ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία. Πρόκειται για τις λατρείες του Δία και της Ήρας, του Ασκληπιού, του Ποσειδώνα, του Ερμή, του Πλούτωνα, του Διόνυσου, του Ηρακλή, της Άρτεμης, της Αφροδίτης και της Αμφιτρίτης. Τέλος, η Ελιμώτιδα αποτελούσε, στα ρωμαϊκά (αυτοκρατορικά) χρόνια, το σπουδαιότερο μεταλλευτικό κέντρο (χαλκού και σιδήρου) της Δυτικής Μακεδονίας, όπως μαρτυρούν πολυάριθμα ίχνη (καμινεύματα) μεταλλευτικών εργασιών στους ανατολικούς πρόποδες της Πίνδου και συγκεκριμένα στο σημερινό νομό Γρεβενών (σημ. χωριά Ανάβρυτα, Σαμαρίνα, Αβδέλλα, Μοναχίτι). Πρωτεύουσα της Ελιμίας χώρας ήταν η Αιάνη (ή *Αίανα*). Βρίσκεται τοποθετημένη σε απόσταση περίπου 1,5 χλμ από τη σημερινή Αιανή. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως πολυτελείς ιδιωτικές κατοικίες, αγάλματα, βασιλικούς τάφους και δημόσια κτήρια. Άλλη σημαντική πόλη ήταν η Ελίμεια και κατά Αρριανόν *Ελύμα*. Την αναφέρει τόσο ο Θουκυδίδης¹ όσο και ο Στράβων. Άλλες πόλεις ήταν: Φυλακές, η Εράτυρα, η Οβλοστένων πολιτεία κ.ά.

Παρασκευή Μελανίδου, μαθήτρια Γ3.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το Μουσείο στεγάζεται σε νεοκλασικό κτίριο, γνωστό ως **Παναγιωτίδειο Αρχοντικό** δωρεά του Δήμου Κοζάνης στην Αρχαιολογική Υπηρεσία. Έχουν γίνει εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου. Στις συλλογές του Μουσείου περιλαμβάνονται ευρήματα προϊστορικών μέχρι παλαιοχριστιανικών χρόνων από διάφορες θέσεις του νομού Κοζάνης. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κοζάνης, η συλλογή περιλαμβάνει ευρήματα από τις αρχαιολογικές ανασκαφές, καθώς και από άτομα από όλο το νομό Κοζάνης, εκτός από την Αιανή περιοχή. Περιλαμβάνει γλυπτά,

επιγραφές, αγάλματα, ανάγλυφα, πήλινα αγγεία, ειδώλια, χρυσά, ασημένια και χάλκινα κοσμήματα, που χρονολογούνται από την Παλαιολιθική έως τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Μάρθα Κωτούλα, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΚ'ΡΚΑ

Η Σκ'ρκα είναι μια από τις πιο όμορφες και γραφικές περιοχές της Κοζάνης. Ακόμα και σήμερα διατηρεί την αρχιτεκτονική της ιδιαιτερότητα αλλά και την δική της ταυτότητα. Η Σκ'ρκα είναι μια συνοικία της Κοζάνης. Η συνοικία εκτείνεται στα δυτικά από την πλατεία της πόλης. Από τα δημοτικά Λουτρά τότε, σήμερα Λαογραφικό Μουσείο, μέχρι τον Άγιο Νικάνορα.

Η Σκ'ρκα του χθες: Το 1392 άποικοι προερχόμενοι από την Πρεμετή, και την Κόζιανη της Ηπείρου, κατέφυγαν κυνηγημένοι από τους Τουρκαλβανούς στην περιοχή βόρεια της Σέλιτσας και στη συνέχεια μεταναστεύοντας ανατολικά συνάντησαν τον χριστιανικό οικισμό στα Καλύβια. Οι κάτοικοι των Καλυβιών δεν τους αποξένωσαν αλλά τους υποχρέωσαν να χτίσουν τις κατοικίες τους ανατολικότερα. Οι νέοι κάτοικοι ονόμασαν την περιοχή Τζαμουριά διασώζοντας το πατρωνύμιο της παλιάς τους περιοχής. Σήμερα η περιοχή ονομάζεται Τζάμπρα. Επίσης τον βραχώδη λόφο επάνω από την Τζάμπρα τον ονόμασαν Σκρίκα, που σημαίνει βραχώδες ύψωμα.

Η Σκούρκα του σήμερα: Η γραφική γειτονιά της Σκούρκας αποτελεί σημείο συνάντησης νέων αλλά και μεγαλύτερων ανθρώπων στην πλακόστρωτη πλατεία της αλλά και στα μικρά στενά δρομάκια της. Ιδανικό μέρος για βόλτα και χαλάρωση, καθώς η θέα από τα ψηλότερα σημεία της είναι μαγευτική.

Φανός Σκούρκας: Πριν τον πόλεμο του '40 η Σκ'ρκα άναβε Φανό μπροστά στο ομώνυμο Πηγάδι της, σε πλάτωμα της οδού Γράμμου, λίγα μέτρα πιο πάνω από το μπακάλικο του Στέργιου Πατίκα. Σήμερα ο φανός της Σκούρκας είναι από τους πιο μεγάλους και πετυχημένους της πόλης. Η συμμετοχή της νεολαίας είναι τεράστια, οι τουρίστες κατακλύζουν από παντού την περιοχή και οι φιλόξενοι άνθρωποι του φανού κάνουν τα πάντα για να τους περιποιηθούν και να κρατήσουν το γλέντι αναμμένο μέχρι το πρωί.

Εύα Παλιούρα, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΥΛΙΩΤΗ

Αυλιώτης Γεώργιος (1743-1797), ο κατά την εποχή του Αλή πασά αρχηγός της μιας από τις δύο κοινοτικές παρατάξεις των Κοζανιτών, με αρχηγό της αντίπαλης παράταξης τον Ρούση Κοντορούση. **Ο Αυλιώτης είχε την υποστήριξη**

του σουλτάνου, ο δε Κοντορούσης την υποστήριξη του Αλή. Η διαμάχη ανάμεσα στις δύο παρατάξεις κράτησε δώδεκα περίπου χρόνια, από δε το **1795** πήρε την μορφή πολέμου αλληλοεξόντωσης, με ολέθριες για την πόλη συνέπειες και τραγική κατάληξη τον φόνο του Αυλιώτη και τριών συνεργατών του και τον απαγχονισμό μπροστά στον αϊ-Νικόλα δεκαέξι οπαδών του κι από την άλλη μεριά το φόνο επτά από τους οπαδούς του Κοντορούση και τον τραυματισμό του επικεφαλής του Χρίστου Παλάσκα.

Μαρία Άννα Μπαλτζή, μαθήτρια Γ3.

ΚΟΒΕΝΤΑΡΕΙΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το πρώτο γιναστό Δημαρχείο της Κοζάνης. Στο ισόγειο στεγαζόταν η Δημοτική Βιβλιοθήκη. Κτίστηκε στα 1806-13 και καταστράφηκε το 1932. (Αρχείο: Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης).

Η «Κοβεντάρειος» Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης (ΚΔΒΚ), είναι μια βιβλιοθήκη με πλούσια και μακρόχρονη ιστορία, η μελέτη της οποίας μας βοηθάει να κατανοήσουμε πέρα

από όλα τα άλλα, το ρόλο που έπαιξε το βιβλίο, σαν εργαλείο γνώσης, στην ζωή των κατοίκων του τόπου και να γνωρίσουμε το μορφωτικό και κοινωνικό τους επίπεδο, αλλά και τα ενδιαφέροντά τους σε διάφορες χρονικές περιόδους. **Συγκαταλέγεται ανάμεσα στις πιο σημαντικές βιβλιοθήκες της Ελλάδας**, κυρίως λόγω του μεγάλου αριθμού παλιών βιβλίων που περιέχει, των χειρογράφων, του αρχαιακού υλικού αλλά και του όγκου της σύγχρονης συλλογής της. **Η ιστορία της βιβλιοθήκης ξεκινά τον 17ο αιώνα όταν η πόλη της Κοζάνης**, λόγω της θέσης της, εξελίσσεται σε πνευματικό και εμπορικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων. **Οι Κοζανίτες πάροικοι, λόγιοι και έμποροι ιδρύουν σχολείο και οργανώνουν σχολική βιβλιοθήκη στην πατρίδα τους**, που εξελίχθηκε μετά από πολλές περιπέτειες και αλλαγές στη σημερινή δημοτική βιβλιοθήκη. **Το όνομά της το πήρε προς τιμήν των αδελφών Κωνσταντίνου και Δημητρίου Ιωαν. Κοβεντάρου για την χορηγία τους στην επέκταση του Δημαρχείου, όπου στεγαζόταν το 1963 η Βιβλιοθήκη**, καθώς και για άλλες χρηματοδοτήσεις μουσικών, πολιτιστικών και φιλανθρωπικών σωματείων. Κύριος σκοπός της βιβλιοθήκης είναι, μέσα από υπηρεσίες και πολιτιστικά τεκμήρια που διαθέτει καθώς και χρήσιμες πηγές πληροφόρησης για την ιστορία της Κοζάνης, της Δυτικής Μακεδονίας και της Ελληνικής και Βαλκανικής διασποράς, να αποτελεί πολιτιστικό κέντρο για τα μέλη της και να προωθεί τη γνώση. **Η Κοβεντάρειος αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες στην Ελλάδα, διαθέτοντας περισσότερα από 102.000 βιβλία, 421 χειρόγραφα, 361 κώδικες εγγράφων, 140.000 λυτά έγγραφα, εφημερίδες, περιοδικά και περισσότερες από 1.000.000 σελίδες ψηφιακής συλλογής.** Στις συλλογές της Κοβεντάρειου περιλαμβάνονται ως διακριτές κατηγορίες: α) **χειρόγραφα**: είναι πάνω από 421, το παλαιότερο του 1022. Τα περισσότερα είναι μεταβυζαντινά και νεότερα, κυρίως του 18ου και 19ου αιώνα, που σχετίζονται με την Κοζάνη. Σχεδόν όλα τα χειρόγραφα είναι χαρτώα. β) **παλαιά έντυπα**: εκδόσεις από το 1494–1912. Τα περισσότερα είναι δωρεές κυρίως Κοζανιτών και ανήκουν στην περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (18ος–19ος αιώνας). Επίσης, θησαυρίζεται ένας σημαντικός αριθμός βιβλίων από τον 15ο έως

τον 17ο αιώνα. γ) **ιστορικό αρχείο**: λυτά αρχαιακά έγγραφα και δεμένοι κώδικες εγγράφων κυρίως από την Τουρκοκρατία. Η συλλογή αποτελείται από εκκλησιαστικά έγγραφα, πρακτικά της Δημογεροντίας, καθώς και έγγραφα δικαστικά, διοικητικά και εκπαιδευτικά στην ελληνική γλώσσα και κάποια στην οθωμανική. Μεγάλο μέρος αποτελούν οι κώδικες εγγράφων και τα λυτά της Ιεράς Μητροπόλεως Σερβίων και Κοζάνης αλλά και έγγραφα του αρχείου του Δήμου Κοζάνης. δ) **αρχαιολογική συλλογή**: εικόνες, ιερά κειμήλια, ξυλόγλυπτα, χαρακτηριστικά, αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές. Χρονολογούνται κυρίως στη μεταβυζαντινή περίοδο. ε) **βιβλιοθήκη Ψαριανού**: δωρεά 11.324 βιβλίων, ανάμεσά τους και πολλά μουσικά, το 1995 από τον Διονύσιο Ψαριανό, Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης. στ) **φωτογραφίες**: περιλαμβάνει 8.000 φωτογραφίες και μεγάλο αριθμό φωτογραφιών σε ψηφιακή μορφή. ζ) **συλλογή χαρτών**: μικρή αλλά σημαντική συλλογή χαρτών, λυτών και ατλάντων, στα οποία κορυφαία θέση κατέχει η **δωδεκάφυλλη Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή (1796–1797)**, και ο **τετράφυλλος παγκόσμιος χάρτης του Άνθιμου Γαζή (1800)**. Η συλλογή φυλάσσεται στο Αρχοντικό Λασσάνη. η) **σύγχρονη συλλογή**: τεκμήρια που έχουν εκδοθεί μετά την απελευθέρωση της Κοζάνης το 1912. Περιλαμβάνει βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά και οπτικοακουστικό υλικό.

Χιονία-Σπυριδούλα Μετικάνη, μαθήτρια Γ3.

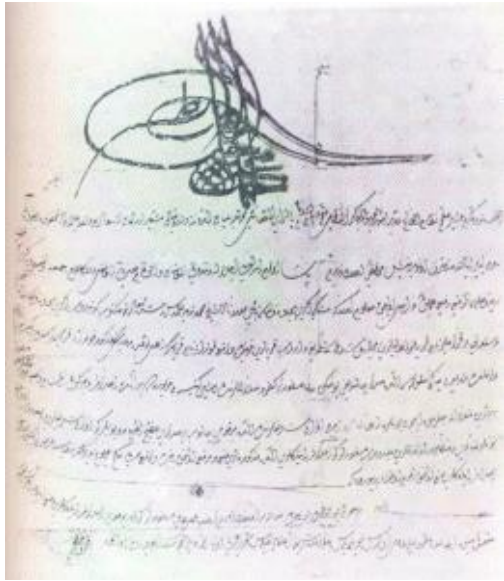
ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Οι καμπάνες του κωδωνοστασίου στη σημερινή τους μορφή.

Για τους κατοίκους της Κοζάνης ο ναός του Αγίου Νικολάου δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς το **καμπαναριό**. Αξίζει, λοιπόν, μικρός λόγος να γίνει και για το κτίσμα αυτό. Μέχρι τα 1728 ο ναός δεν είχε ούτε καμπάνες ούτε σήμαντρα. Ο δυνάστης θεωρούσε πρόκληση και απαράδεκτη ενόχληση την ύπαρξή τους και αυστηρά απαγόρευε τη χρήση τους. Χρειάστηκαν και πάλι παρεμβάσεις επισήμων και μεσιτείες διάφορες για να δοθεί στα **1728** στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου το δικαίωμα να έχει σήμαντρα σιδερένια και ξύλινα, όχι όμως και καμπάνες. Το γεγονός χαιρετίστηκε από τους Κοζανίτες με πολλή χαρά, έκφραση δε της χαράς τους αποτελεί και η σημείωση στην πίσω πλευρά του σχετικού φερμανιού που φυλάγεται στη δημοτική βιβλιοθήκη. «**Τὸ φερμάνι τοῦ Σουλτάνου Μειμέτ ὁποῦ ἀπὸ ἔλεος τοῦ ἔκαμεν σεφέρι διὰ νὰ ἔχωμεν στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου σήμαντρα σιδερένια καὶ ξύλινα**». Πότε δόθηκε άδεια να ηχούν και καμπάνες δεν είναι γνωστό. Οπωσδήποτε αυτό συνέβη **πριν από τα 1855** που στήθηκε το κωδωνοστάσι και τοποθετήθηκαν σ' αυτό και σήμαντρα και καμπάνες.

Το φερμάνι του 1728 για τη χρήση σημάτων.

Με την ανέγερση του κωδωνοστασίου οι Κοζανίτες «έβγαλαν το άχτι τους», όπως ανθρώπινος λόγος υπάρχει. Καθώς δεν μπορούσαν να χτίσουν ψηλές και επιβλητικές εκκλησίες, έχτισαν ψηλό και επιβλητικό καμπαναριό. Δεν τους ενδιέφερε η εξωτερική του εμφάνιση και η λεπτή τέχνη, όσο τους ενδιέφερε ο όγκος και προπαντός το ύψος του. Και έγινε για την εποχή του πραγματικά ψηλό -έφτανε στα **είκοσι έξι μέτρα, με έξι ορόφους και τρούλο**. Και κατασκευάστηκε τετράγωνο και από πελεκητή πέτρα, έργο του **κάλφα Ανδρέα** από τη Σέλιτσα (σημ. Εράτυρα Βοΐου). Η δαπάνη, **62.152 γρόσια και 37 παράδες**, καλύφτηκε από το ειδικό ταμείο που προοριζόταν για τη βελτίωση της λειτουργίας της σχολής. Με δωρεά δε του **Ηλία Κουτσιμάνη** στην ανατολική πλευρά τοποθετήθηκε ωρολόγι, χρήσιμο πολύ για την εποχή του πριν το **1867** (χρονιά θανάτου του δωρητή του). Το κωδωνοστάσι δεν έχει ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία ούτε στη συνολική του μορφή ούτε σε λεπτομέρειες, μ' εξαίρεση δύο γλυπτές παραστάσεις στους τρίτο και τέταρτο ορόφους της ανατολικής πλευράς. Είναι όμως μεγάλη η ιστορική του σημασία και η συναισθηματική του αξία. Καθώς οι Κοζανίτες «**ως πρόβατα εν μέσω λύκων**» περιβάλλονταν από πολλά αμιγή τουρκοχώρια, με την καμπάνα τη μεγάλη του Αι-Νικόλα διατράνωναν τα χριστιανικά και εθνικά τους αισθήματα κι έστελναν μηνύματα υπομονής και ελπίδων αλλά και μηνύματα υπεροχής της διδασκαλίας του Ναζωραίου απέναντι στα κηρύγματα τα μουσουλμανικά των χοτζάδων της περιοχής. Για το λόγο αυτό

οι Τούρκοι των γειτονικών χωριών ζήτησαν ν' απαγορευθεί η χρήση της μεγάλης καμπάνας. Αλλά οι Κοζανίτες κατάφεραν να διατηρήσουν το δικαίωμα να τη χρησιμοποιούν και με το γλυκό της τον ήχο και τους συμβολισμούς του να γιορτάζουν όλα τα μεγάλα εθνικά γεγονότα και να καταστεί έτσι το καμπαναριό φορέας των παραδόσεων της πόλης και το «**εμφανές σύμβολόν**» της.

Κυριακή-Άννα Παπαδοπούλου, μαθήτρια Γ3.

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΓΡΗΓΟΡΗ ΒΟΥΡΚΑ

Διώροφο αρχοντικό του 18ου αι. με υπόγειο σε τμήμα του κτηρίου. Ο όροφος είναι ιδιαίτερα περίτεχνος, κυρίως σε ό,τι αφορά το ξυλόγλυπτο διάκοσμο, ενώ ίχνη από τοιχογραφίες αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των εργασιών, πίσω από ασβεστώματα. Το υπόγειο στεγάζεται με

πέτρινη κυλινδρική καμάρα. Το αρχοντικό επισκευάστηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων στα μέσα της 10ετίας του 1970, οπότε αποκαταστάθηκε η στέγη του και οι λιθοδομές. Αρχές της 10ετίας του 1990 αντικαταστάθηκαν τα σαθρά κουφώματά του με νέα. Με το παρόν έργο αποκαταστάθηκαν βλάβες που προκλήθηκαν από το σεισμό του 1995 σε στοιχεία πληρώσεως, επιχρίσματα, κλπ., στερεώθηκαν οι ξύλινες περίτεχνες οροφές, συμπληρώθηκαν φθαρμένα δάπεδα, αποκαλύφθηκαν και συντηρήθηκαν τοιχογραφίες και διαμορφώθηκε ο περιβάλλον χώρος.

Τριαντάφυλλος Νάτσος, μαθητής Γ3.

ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΒΑΜΒΑΚΑ

Κτίστηκε από τον Ζήση Παγούνη το 1786, εύπορο Κοζανίτη, που ήταν έμπορος στη Λειψία της Γερμανίας. Μετά το θάνατό του, τον διαδέχτηκε ο ανιψιός του Δημήτριος Παγούνης στο εμπόριο, ο οποίος βοηθούσε τους φτωχούς σπουδαστές Κοζανίτες στο εξωτερικό και χορηγούσε την έκδοση βιβλίων. Για ένα διάστημα το σπίτι λειτούργησε ως σχολείο Ελληνικό, καλύπτοντας τα έξοδα ο Παγούνης. Πριν το θάνατό του χάρισε το πατρικό σπίτι του στην κοινότητα μαζί με 4.292 δουκάτα, όπως γράφει ο Π. Λιούφης στο βιβλίο του, *Ιστορία της Κοζάνης*, εκδ. 1924. **Κατόπιν περιήλθε στον Ευάγγελο Βαμβακά. Το αρχοντικό Βαμβακά**, όπως έγραψε ο Στράτος Ηλιαδέλης στο περιοδικό *ΕΛΙΜΕΙΑΚΑ* του Συλλόγου Κοζανιτών Θεσσαλονίκης (αριθ. 67/2011), **το 1926 κηρύχθηκε διατηρητέο. Το σπίτι δωρίστηκε από τις αδελφές Ελισάβετ και Ελπίδα στο Δήμο Κοζάνης το 1994.** Στο αρχοντικό υπάρχουν τοιχογραφίες, πολλά ξυλόγλυπτα και υπόγειο με θόλο. Η απόφαση του Δήμου Κοζάνης να ανακαινισθεί και να χρησιμοποιηθεί ως Δημοτική Πινακοθήκη δεν υλοποιήθηκε μέχρι σήμερα και οι δωρητές δήλωσαν πως αποφάσισαν να επιδιώξουν την ανάκληση της δωρεάς.

Ιωάννης Καζάκος, μαθητής Γ3.

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΛΑΣΣΑΝΗ

Το αρχοντικό Λασσάνη, (Ο Γ. Λασσάνης, λόγιος και πολιτικός από την Κοζάνη ανέπτυξε δραστηριότητα ως συγγραφέας, δραματογράφος, δάσκαλος ενώ παράλληλα συμμετείχε στην επανάσταση του 1821. Ήταν συνεργάτης του Αλ. Υψηλάντη και βοήθησε στην προετοιμασία της ελληνικής επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους κατέλαβε υψηλά αξιώματα.) ήταν χτισμένο μέσα σε μία μεγάλη ιδιοκτησία, προστατευμένη από μία ψηλή πέτρινη μάντρα. Η κατοικία έχει έναν εσωστρεφή χαρακτήρα, ο οποίος καθορίζεται από την ανάπτυξη της γύρω από μία μικρή πλακόστρωτη αυλή. Μία ημιυπαίθρια μεταβατική ζώνη από την ιδιωτική αυλή προς το εσωτερικό της κατοικίας διαμορφώνεται από το χαγιάτι που λειτουργεί σαν ουσιαστικές συστατικές της κατοικίας. Από το χαγιάτι πραγματοποιείται ή προσπέλαση των εσωτερικών χώρων, επειδή δεν υπάρχει κεντρική είσοδος. Στο ισόγειο, όπου διημέρευε η οικογένεια κατά τους χειμερινούς μήνες, υπάρχουν δύο κύριοι χώροι, ένας για την υποδοχή των ξένων, ο καλός ή μπας οντάς, και ένας καθημερινός χώρος, το χειμωνιάτικο. Δύο βοηθητικοί χώροι, μία μεγάλη αποθήκη, ο μαγαζές και ένα κελάρι συμπληρώνουν το ισόγειο. Στον όροφο, όπου διημέρευε ή οικογένεια κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, υπήρχαν δύο οντάδες, ένα κελάρι και ένας καλοκαιρινός χώρος υποδοχής ξένων. Ο χώρος αυτός ανοιγόταν ανατολικά προς την εσωτερική αυλή και προς το νότο με ένα σαχνισί. Από τον προσανατολισμό προέρχεται ή ονομασία ηλιακός ή νηλιακός αυτού του ευχάριστα διακοσμημένου χώρου. Ένα μεγάλο θολωτό υπόγειο κατά την ανατολική προέκταση της κάτοψης προσπελάσιμο από την αυλή, χρησίμευε για την αποθήκευση αγροτικών προϊόντων και σαν κρυψώνα σε ώρα κινδύνου. Οι διαστάσεις του αρχοντικού δεν ήταν αρκετά επιβλητικές όσο άλλων στην Κοζάνη, όμως χαρακτηριζόταν από έναν αρμονικό όγκο με μορφολογικά χαρακτηριστικά αστικής αρχιτεκτονικής και μία λειτουργικότητα σοφά προσαρμοσμένη στις καιρικές συνθήκες του τόπου. Το ιστορικό

κτίριο έχει αποκατασταθεί από το Δήμο Κοζάνης, με την εποπτεία της Τεχνικής Υπηρεσίας του, μετά την παραχώρηση της χρήσης από το Υπουργείο Πολιτισμού. Σήμερα στο αρχοντικό στεγάζεται η Δημοτική χαρτοθήκη Κοζάνης. Η δωδεκάφυλλη «Χάρτα» του Ρήγα Βελεστινλή, ο «Γεωγραφικός Πίναξ της Ελλάδος», ο «Άτλας ή χάρτης της Υδρογείου» του Άνθιμου Γαζή, τα γεωγραφικά συγγράμματα των Μελέτιου Μήτρου και Χρύσανθου Νοταρά, αντίγραφο του «Μεγάλου Ατλαντα» του Schrambl, του πρώτου αυστριακού άτλαντα και άλλα σημαντικά και πολύτιμα ιστορικά αρχεία “στεγάζονται” στη χαρτοθήκη Κοζάνης.

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΧΑΡΤΟΘΗΚΗ

Η Δημοτική Χαρτοθήκη στεγάζεται στο Αρχοντικό. Στους χώρους του Αρχοντικού Λασσάνη φιλοξενούνται εκθέσεις χαρτών, παρουσιάσεις, διαλέξεις, μαθήματα, σεμινάρια, ενδιαφέρουσες περιοδικές εκθέσεις, ενώ διοργανώνονται ημερίδες, ομιλίες, και άλλες συναφείς εκδηλώσεις σχετικές με τον πολιτισμό των χαρτών και την χαρτογραφική κληρονομιά.

Η Δημοτική Χαρτοθήκη Κοζάνης ιδρύθηκε το Μάιο του 2008 μετά από ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου στο πλαίσιο σχετικής προγραμματικής συμφωνίας μεταξύ του Δήμου και της Κοβενταρείου Δημοτικής Βιβλιοθήκης με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Η Δημοτική Χαρτοθήκη Κοζάνης διαθέτει πολλά και ενδιαφέροντα εκθέματα με πιο ξεχωριστό **μια πρωτότυπη δωδεκάφυλλη Χάρτα της Ελλάδας του Ρήγα Βελεστινλή (Φεραίου)(Βιέννη, 1796-1797)** της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, που ψηφιοποιήθηκε από την Colour Consulting Group της Θεσσαλονίκης, ως δωρεά, με τον υψηλής πιστότητας ψηφιοποιητή της. Το σημαντικό αυτό αντικείμενο αποτελεί το «μαργαριτάρι» μιας πολύ ενδιαφέρουσας συλλογής που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και **ένα χάρτη του Άνθιμου Γαζή σχεδιασμένο το 1800 στη Βιέννη** (δωρεά της Διευθύντριας του ΜΒΠ Αναστασίας Τούρτα), η συντήρηση έγινε από ομάδα συντηρητών του ΜΒΠ με επικεφαλής τον Γιώργο Μπουδαλή. Άλλα εκθέματα είναι **η έκθεση χαρτών Δούναβης**: Το μέγα όριο στην ιστορία των χαρτών (η αποτύπωση του 1789, από το Βελιγράδι στη Μαύρη Θάλασσα) ήταν μια σημαντική

έκθεση, με βάση τον σχετικό αυστριακό χάρτη των Ignaz Lauterer και Siegfried Tauferer, **από τη συλλογή της Κοβενταρείου Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης** (η συντήρηση οφείλεται στη δωρεά της Οικ. Λαμπρέτσα - Σιδέρη), **Η γεωγραφία του νεοελληνικού διαφωτισμού:** βιβλία, Franz Anton Schraembl: **Παγκόσμιος Άτλας, Η Κοζάνη σε χάρτες** τέλ. 19ου - αρχ. 20ού αι.: συλλογή, **Η Κοζάνη στη χαρτογραφία της προσφυγιάς 1924-1929:** συλλογή. Ένας νέος ανάγλυφος χάρτης του **Νομού Κοζάνης** (4 Δήμοι του Καλλικράτη) για πολλαπλές χρήσεις και εφαρμογές, **Το Άγιον Όρος στους χάρτες των αιώνων:** συλλογή Αγιορείτικης Χαρτοθήκης, **Η Κρήτη ταξιδεύει με χάρτες στη Δυτική Μακεδονία:** χάρτες, Γελοιογραφικοί χάρτες του κόσμου και της ιστορίας: χάρτες και **Οι χάρτες στα όνειρα των παιδιών:** έργα παιδιών

Φρειδερίκη Μητράγκα, μαθήτρια Γ3.

ΔΡΙΖΕΙΟ -ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το κτίσμα έχει μνημειακό χαρακτήρα και η μορφολογική του οργάνωση γίνεται σύμφωνα με τα αυστηρά πρότυπα του νεοκλασικισμού. Εδράζεται σε ισχυρή πέτρινη βάση και στεγάζεται με τετράριχη ξύλινη κεραμοσκεπή στέγη, η οποία καταλήγει σε οριζόντιο γείσο κάτω από το οποίο υπάρχει διακοσμητική ταινία. Οι όψεις του είναι λιτές και αυστηρές. Το κεντρικό τμήμα της κύριας όψης προεξέχει και καταλήγει σε πρόπυλο. Το πρόπυλο στεγάζεται με δίριχη στέγη η οποία καταλήγει στην όψη σε τριγωνικό αέτωμα, το οποίο στηρίζεται σε διπλούς κίονες που στο ισόγειο μεταβάλλονται σε πεσσούς. Τα

ανοίγματα είναι συμμετρικά και πλαισιώνονται από διακοσμητικά πλαίσια. Όλοι οι εσωτερικοί χώροι είναι διακοσμημένοι με τοιχογραφίες με θεματολογία από την ιστορία και την παράδοση.

Ιστορικά Λαογραφικά στοιχεία: Είναι ένα από τα πιο αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια που υπάρχουν στην Κοζάνη. **Κτίστηκε το 1906 από τον Κων/νο Δρίζη,** ο οποίος υπήρξε συνεργάτης του Π. Μελά και μέλος της επιτροπής του Μακεδονικού αγώνα. **Χαρακτηρίστηκε διατηρητέο νεότερο μνημείο το 1986.**

Ελένη Παγκαρλιώτα, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ 25^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ (ΑΛΩΝΙΑ)

Στις **25 Μαρτίου** γιορτάζουμε τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και την επέτειο της έναρξης της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, δηλαδή την ένοπλη εξέγερση των επαναστατημένων Ελλήνων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με στόχο την αποτίναξη της Οθωμανικής κυριαρχίας και την δημιουργία ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους. **Ως εθνική επέτειος η 25^η Μαρτίου καθιερώθηκε επίσημα το 1838 με διάταγμα από τον βασιλιά Όθωνα.** Η πλατεία της 25^{ης} Μαρτίου βρίσκεται στην περιοχή Αλώνια. Εκεί γίνεται και ο φανός τις αποκριές. Πέριξ της πλατείας υπάρχουν πολλά καταστήματα, φαρμακεία και το ΚΕΔΑΠ. Είναι ένα μέρος που μπορεί κανείς να καθήσει, καθώς είναι ανοιχτή και έχει πολλά παγκάκια.

Χρήστος Μάντσος, μαθητής Γ3.

ΒΑΛΤΑΔΩΡΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το Βαλταδώρειο Γυμνάσιο Κοζάνης το οποίο χτίστηκε το 1899 με δωρεά των αδερφών Βασίλειου και Λάμπρου Βαλταδώρου. Το 1900 οργανώνεται και λειτουργεί σε πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο με πρώτο γυμνασιάρχη τον Παναγιώτη Λιούφη και δέχεται μετά από επιτυχείς εισιτήριες εξετάσεις μαθητές που τέλειωναν τις Αστικές σχολές αρρένων και μαθήτριες που τελείωναν το Παρθεναγωγείο. Έτσι άρχισε η πορεία ενός ιστορικού Γυμνασίου που μόρφωσε χιλιάδες παιδιά της Κοζάνης και της γύρω περιοχής. Το 1936-37 το Μικτό Γυμνάσιο Κοζάνης γίνεται οκτατάξιο χωρίζεται σε αμιγές Γυμνάσιο Αρρένων που μένει στο Βαλταδώρειο και σε Γυμνάσιο Θηλέων. Στη διάρκεια της Κατοχής το κτίριο εντάσσεται από τους Γερμανούς κατακτητές και γίνεται διοικητήριο ενώ το σχολείο υπολειπεται κάτω από δραματικές συνθήκες σε διάφορους άλλους χώρους. Η πρώτη μεγάλη αλλαγή γίνεται το 1964 όταν το Βαλταδώρειο Γυμνάσιο από εξατάξιο Γυμνάσιο Αρρένων που ήταν ως τότε χωρίζεται σε 1ο και 2ο Γυμνάσιο και σε Λύκειο. Το 2ο Γυμνάσιο τότε στεγαζόταν σε ιδιόκτητο οίκημα επί της οδού Φον Κοζάνη. Μετά την Απριλιανή Δικτατορία κατά την οποία είχε επανέρθει το παλιό καθεστώς στην οργάνωση και των σχολείων και με την αξιολογή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση το 1976 το Βαλταδώρειο Γυμνάσιο Αρρένων ξαναχωρίζεται σε 1ο-2ο Γυμνάσιο και σε δύο Λύκεια. Το 2ο Γυμνάσιο από το 1976-1979 μετακινήθηκε και συστεγάστηκε με το 6ο Δημοτικό σχολείο ώσπου το 1979 επιστρέφει στο Βαλταδώρειο, ενώ το 1981 γίνεται μικτό όπως όλα τα Γυμνάσια της χώρας. Το 1996 το 2ο Γυμνάσιο μεταφέρεται στο ενοικιαζόμενο κτίριο Χριστοφορίδη όπου και λειτουργεί ως το 1998. Το Σεπτέμβριο του 1998 μεταφέρεται,

οριστικά πια, στο καινούργιο κτίριο της οδού Φιλίππου μαζί με το 5ο Γυμνάσιο Κοζάνης.

Μαριάννα Τσικριμάνη, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΛΟΥΤΑ

Ο **Νικόλαος Μαλούτας** γεννήθηκε στην Κοζάνη το 1873. Σπούδασε θεολογία και αναγορεύτηκε διδάκτωρ της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1903. **Κατατάχθηκε ως εθελοντής στα αντάρτικα σώματα το 1897 και πήρε μέρος σε διάφορες μάχες.** Συνελήφθη ως αγγελιοφόρος και φυλακίστηκε στα Σέρβια το 1903. Το 1904 στο Μοναστήρι διδάσκει στο γυμνάσιο, κήρυττε στην εκκλησία και ήταν ταυτόχρονα μυστικός πράκτορας του προξενείου του Μοναστηρίου, ώσπου απομακρύνθηκε από τη θέση του. Στη συνέχεια καταδικάστηκε σε ισόβια για την εθνική του δράση, φυλακίστηκε κατά απαίτηση του Βαλή του Μοναστηρίου και των πιέσεων των Βουλγάρων, διασώθηκε όμως με επέμβαση προκρίτων και του Άγγλου προξένου. Πρωτοστάτησε στην προετοιμασία και την ίδρυση της επιτροπής Εθνικής Αμύνης στην Κοζάνη, στη συγκρότηση ομάδων, στη μεταφορά οπλισμού, στην ενίσχυση των αντάρτικων αποσπασμάτων. Ως πρώτος αγγελιοφόρος είχε επαφές για την μεταφορά. Ο **Πάυλος Μελάς**, κατά τη δεύτερη επίσκεψή του στην Κοζάνη για μεγαλύτερη ασφάλεια, μεταφέρθηκε από το επισκοπείο και **φιλοξενήθηκε στο σπίτι του Νικόλαο Μαλούτα, το διάστημα 24-31 Ιουλίου του 1904.** Αναφορές στη φιλοξενία βρίσκουμε στις επιστολές προς τη σύζυγο του

Ναταλία. Ο Νικόλαος Μαλούτας δίδαξε σε σχολεία της Κοζάνης, του Τσοτυλίου και της Βέροιας έως το 1933. Τιμήθηκε από το Υπουργείο των Στρατιωτικών με το μετάλλιο του Πράκτορος Α' τάξεως και από το Υπουργείο παιδείας με τον Αργυρό Σταυρό του Σωτήρος για τις εκπαιδευτικές και εθνικές υπηρεσίες του. Το 1934- 35 δώρισε στο Δήμο Κοζάνης την οικία του ώστε να γίνει εθνομολογικό μουσείο, εις μνήμη του εθνομάρτυρα της Μακεδονίας Παύλου Μελά. Απεβίωσε το 1942.

Παναγιώτης Μελανίδης, μαθητής Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (ΚΕΡΑΜΑΡΙΟ)

Σύνταγμα, ο καταστατικός χάρτης της χώρας που κατά τρόπο θεμελιώδη ρυθμίζει την οργάνωση και τη λειτουργία της πολιτείας. **Στην Ελλάδα το σύνταγμα καθιερώθηκε από τα 1843 ύστερα από απαίτηση του λαού**, όπως αυτή εκδηλώθηκε με την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. **Στην προκειμένη όμως περίπτωση η ονοματοθεσία αφορά στο Σύνταγμα των Νεότουρκων στα 1908**. Στα σχετικά πρακτικά του δημοτικού συμβουλίου αναγράφεται. «Εις ανάμνησιν της 11 Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δι' ου εθεσπίσθησαν μεταρρυθμίσεις υπέρ των Ελλήνων της Μακεδονίας και καθ' ην ημέραν εισήλθον επισήμως εις την πόλιν ένοπλα τα Αντάρτικα Σώματα τα δρώντα από του έτους 1903- 1908 εις την περιοχήν υπέρ της απελευθερώσεως της Μακεδονίας».

Παναγιώτα Μπούκου, μαθήτρια Γ3.

Η πλατεία Ελευθερίας στο παρελθόν και στο παρόν.

Ελευθερία, το δικαίωμα του ανθρώπου να σκέφτεται, να εκφράζεται και να ενεργεί κατά τη βούληση του, και του λαού να ζει ανεξάρτητος και αυτεξούσιος. Η ελευθερία ως πολιτική έννοια και κατάσταση γεννήθηκε και λαμπρύνθηκε στην Ελλάδα, οι δε Έλληνες έκαναν υπέρ αυτής πολλούς μέχρι σήμερα αγώνες.

Αντιγόνη Παπαγεωργίου, μαθήτρια Γ3.

ΣΤΕΓΗ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

Πόντιοι ονομάζονται οι Έλληνες που κατάγονται από την περιοχή του Πόντου, δηλαδή τα νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου, στη σημερινή βορειοανατολική Τουρκία. Η παρουσία Ελλήνων στην περιοχή του Πόντου ανάγεται από την αρχαιότητα μέχρι τους νεότερους χρόνους οπότε η πλειονότητά τους (οι χριστιανοί Πόντιοι) μεταφέρθηκε στην Ελλάδα, με την ανταλλαγή πληθυσμών που ακολούθησε τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και την Γενοκτονία των Ελλήνων Ποντίων που εξαπολύθηκε από τους Νεότουρκους το 1919.

Γενοκτονία: Ένα εκλεκτό τμήμα του Ελληνισμού ζούσε στα βόρεια της Μικράς Ασίας, στην περιοχή του Πόντου, μετά τη διάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η άλωση της Τραπεζούντας το 1461 από τους Οθωμανούς δεν τους αλλοίωσε το φρόνημα και την ελληνική τους συνείδηση, παρότι ζούσαν αποκομμένοι από τον εθνικό κορμό. Μπορεί να αποτελούσαν μειονότητα -το 40% του πληθυσμού, αλλά γρήγορα κυριάρχησαν στην οικονομική ζωή της περιοχής, ζώντας κυρίως στα αστικά κέντρα. Το 1908 ήταν μια χρονιά - ορόσημο για τους λαούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τη χρονιά αυτή εκδηλώθηκε και επικράτησε το κίνημα των Νεότουρκων, που έθεσε στον περιθώριο τον Σουλτάνο. Πολλές ήταν οι ελπίδες που επενδύθηκαν στους νεαρούς στρατιωτικούς για μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της θνήσκουσας Αυτοκρατορίας. Σύντομα, όμως, οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν. Οι Νεότουρκοι έδειξαν το σκληρό τους πρόσωπο, με ένα σχέδιο διωγμού των χριστιανικών πληθυσμών και εκτουρκισμού της περιοχής, επωφελοόμενοι της εμπλοκής των ευρωπαϊκών κρατών στο Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ελληνικό κράτος, απασχολημένο με το «Κρητικό Ζήτημα», δεν είχε τη διάθεση να ανοίξει ένα ακόμη μέτωπο με την Τουρκία. Οι Τούρκοι με πρόσχημα την «ασφάλεια του κράτους» εκτοπίζουν ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού στην αφιλόξενη μικρασιατική ενδοχώρα, μέσω των λεγόμενων «ταγμάτων εργασίας». Στα «Τάγματα Εργασίας» αναγκάζονται να υπηρετούν οι άνδρες που δεν κατατάσσονται στο στρατό. Δούλευαν σε λατομεία, ορυχεία και στη διάνοιξη δρόμων, κάτω από εξοντωτικές συνθήκες. Οι περισσότεροι πέθαιναν από πείνα, κακουχίες και αρρώστιες. Αντιδρώντας στην καταπίεση των Τούρκων, τις δολοφονίες,

τις εξορίες και τις πυρπολήσεις των χωριών τους, οι Ελληνοπόντιοι, όπως και οι Αρμένιοι, ανέβηκαν αντάρτες στα βουνά. Στις 19 Μαΐου 1919 ο Μουσταφά Κεμάλ αποβιβάζεται στη Σαμψούντα για να ξεκινήσει τη δεύτερη και πιο άγρια φάση της Ποντιακής Γενοκτονίας, υπό την καθοδήγηση των γερμανών και σοβιετικών συμβούλων του. Μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή το 1922. Εκτιμάται ότι στοίχισε τη ζωή περίπου 213.000-368.000 Ελλήνων. Οι επιζώντες κατέφυγαν στον Άνω Πόντο (στην ΕΣΣΔ) και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή το 1922, στην Ελλάδα. Τα γεγονότα αυτά αναγνωρίζονται επισήμως ως γενοκτονία από το Ελληνικό Κράτος και την Αυστραλία αλλά και από διεθνείς οργανισμούς όπως η Διεθνής Ένωση Μελετητών Γενοκτονιών. Θεωρείται μια από τις πρώτες σύγχρονες γενοκτονίες. Η γενοκτονία ήταν ένα προμελετημένο έγκλημα, το οποίο η κυβέρνηση των Νεότουρκων έφερε σε πέρας με συστηματικότητα.

Η προσφυγιά: Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το ποσοστό των Ποντίων που ήρθαν στην Ελλάδα. Υπολογίζεται ότι η Ελλάδα δέχθηκε γύρω στους 1.220.000 πρόσφυγες στη δεκαετία του 1920. Οι Πόντιοι που ήρθαν στην Ελλάδα, εγκαταστάθηκαν κυρίως στους νομούς Δράμας, Κιλκίς, Καβάλας, Ξάνθης, Κοζάνης, Πρέβεζας και στα αστικά κέντρα Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη, εντασσόμενοι στην ελληνική κοινωνία. Το πρώτο κύμα Ποντίων προσφύγων στην Ελλάδα ήρθε το 1919-1920 από τα παράλια του Καυκάσου, το Βατούμ και το Σοχούμ και περιλάμβανε τους Ποντίους που ακολούθησαν το ρωσικό στρατό στην αποχώρησή του από τον Πόντο και το Καρς και Ποντίους της νότιας Ρωσίας, ταλαιπωρημένους από τον εμφύλιο που είχε ξεσπάσει μετά τη σοβιετική επανάσταση. Ακολούθησε το δεύτερο μεγάλο κύμα το 1922, μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, όταν μεγάλο μέρος του ποντιακού πληθυσμού κατέφυγε στις παράλιες πόλεις με σκοπό να αποβιβαστεί σε πλοία για την Ελλάδα. Ο ξεριζωμός συνεχίστηκε αμείωτος μέχρι το 1924, οπότε έφυγαν και οι τελευταίοι Έλληνες Πόντιοι, με τη συμφωνία για ανταλλαγή των πληθυσμών που προέβλεπε η συνθήκη της Λωζάνης. Οι Πόντιοι πρόσφυγες μεταφερόταν με τουρκικά βαπόρια και με επίβλεψη των συμμαχικών δυνάμεων στην Πόλη, περιθάλπονταν από τον

Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό στους στρατώνες Σελιμιέ της Κωνσταντινούπολης και από εκεί αποβιβαζόταν σε ελληνικά πλοία για αποστολή στην Ελλάδα. Οι συνθήκες μεταφοράς ήταν άθλιες και συχνά εκβιαστικές και η κατάσταση στους στρατώνες Σελιμιέ, όπου έφταναν οι ταλαιπωρημένοι πρόσφυγες ήταν τραγική, καθώς στοιβάζονταν κατά χιλιάδες, σε άθλιες συνθήκες υγιεινής, χωρίς νερό και με τον τύφο που θέριζε. Οι πρόσφυγες φτάνοντας στην Ελλάδα περνούσαν από υποχρεωτική καραντίνα, σε επίσης άθλιες συνθήκες, στους καταυλισμούς της Μακρονήσου και του Αη Γιώργη, με τα πλοία που έφταναν στον Πειραιά, στο Καράμπουρνου (Καλαμαριά) της Θεσσαλονίκης, στην Καβάλα, το Βόλο, την Κόρινθο, την Πρέβεζα και αλλού. Η άφιξη των Ποντίων στις Νέες Πατρίδες ήταν η απαρχή μιας δύσκολης, αλλά και συνάμα δημιουργικής πορείας για τον ποντιακό ελληνισμό. Στην Ελλάδα η μοίρα των Ποντίων συνδέθηκε άρρηκτα με τη μοίρα των υπολοίπων προσφύγων.

Νίκη Σουλτάνα Οκιζίδου, μαθήτρια Γ2.

ΜΑΜΑΤΣΙΟ

Στις 12 τα μεσάνυχτα της 31ης Δεκεμβρίου

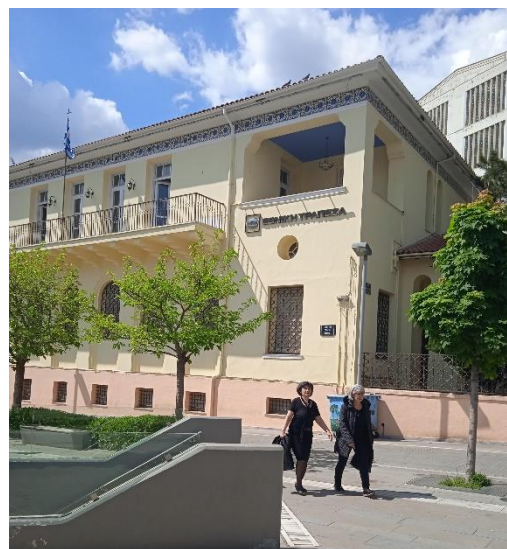
ακούγοντας το πρώτο «νταγκ» του Μαμάτσιου, του μεγάλου ρολογιού τεσσάρων όψεων που τοποθετήθηκε στον

έβδομο όροφο του καμπαναριού του Αγίου Νικολάου στην κεντρική πλατεία της πόλης. Το νέο υπερσύγχρονο για την εποχή εκείνη ρολόι ήταν μία γενναιόδωρη προσφορά προς το δήμο και το λαό της Κοζάνης του Κωνσταντίνου Μαμάτσιου, άξιου τέκνου και μεγάλου ευεργέτη της πόλης, που μετά τη μετανάστευση του στις Η.Π.Α. εξελίχθηκε σε δαιμόνιο έμπορο, συχνού ευεργέτη της γενέθλιας πόλης του, μεγάλος δωρητής, λίγα χρόνια αργότερα (1959), και του Μαμάτσειου Νομαρχιακού Νοσοκομείου Κοζάνης, που φέρει από τότε τιμητικά το όνομά του. Χαριτολογώντας οι Κοζανίτες ονομάζουν το ρολόι τους Μαμάτσιο, το όνομα δηλαδή του δωρητή του και περιμένουν με αγωνία, αλλά και αγαλλίαση κάθε νέο χτύπημά του.

Το 1939 προστέθηκε ο έβδομος όροφος, όπου και τοποθετήθηκε το νέο ρολόι τεσσάρων όψεων, δωρεά του Κωνσταντίνου Μαμάτσιου, άξιου τέκνου και μεγάλου ευεργέτη της πόλης. **Τον Απρίλιο του 1941 μετά την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα (6 Απριλίου 1941) και τον βομβαρδισμό λίγες μέρες αργότερα της Κοζάνης (10 Απριλίου 1941), ο πρώτος όροφος του Δημαρχείου δίπλα καταστράφηκε ολοκληρωτικά.** Από τα θραύσματα η ανατολική και η νότια πλευρά των τριών πάνω ορόφων του κωδωνοστασίου υπέστη επιτόλεια, ανεξίτηλα ωστόσο, τραύματα, το ίδιο όμως παρέμεινε ακλόνητο. Όπως η παράδοση διασώζει, ο λόγος που ο αείμνηστος Κωνσταντίνος Μαμάτσιος θέλησε να κατασκευάσει το ρολόι στο καμπαναριό, προέκυψε από μία προσωπική του εμπειρία. Την εποχή που πήγαινε σχολείο, δεν υπήρχαν ρολόγια και το πρωινό ξύπνημα ήταν ιδιαίτερα δύσκολο και γι' αυτόν και για όλους τους συμμαθητές του. Έτσι καθημερινά πολλά παιδιά αργούσαν να πάνε στο μάθημα. Λίγα χρόνια αργότερα, μόλις κατάφερε να ορθοποδήσει οικονομικά, ο Κωνσταντίνος Μαμάτσιος φρόντισε να κατασκευαστεί στην πλατεία της πόλης, το ρολόι ώστε να διευκολύνει με αυτόν τον τρόπο, όλο τον κόσμο, κυρίως τους μαθητές και να μην αργούν στα μαθήματά τους. Στη δεκαετία του 1940 οι Κοζανίτες στις 12 το μεσημέρι διέκοπταν τις δουλειές τους χειμώνα καλοκαίρι ακούγοντας τους 12 χτύπους του ρολογιού του Αγίου Νικολάου και με αυτό τον τρόπο ειδοποιούνταν-όλοι.

Χρήστος Μαμάτσιος, μαθητής Γ3.

ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Η Εθνική τράπεζα στην Κοζάνη άρχισε να λειτουργεί από το 1939. Ο επάνω όροφος χρησίμευε ως κατοικία του Διευθυντή. Στα χρόνια της γερμανικής κατοχής στεγάζονταν το Γερμανικό Φρουραρχείο. Από τον εξώστη του, που φαίνεται στα αριστερά του κτιρίου, πήδησε ο άγγλος κατάσκοπος ή μαχητής συλληφθείς από τους Γερμανούς και σκοτώθηκε για να μην προδώσει τα μυστικά του το 1943.

Σοφία Μπαλασούδη, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ 28^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

Η πλατεία αυτή πήρε την ονομασία της από την Επέτειο του «ΟΧΙ». Η Επέτειος του «ΟΧΙ» μνημονεύει την άρνηση της Ελλάδας στις ιταλικές αξιώσεις που περιείχε το τελεσίγραφο που επιδόθηκε από τον Ιταλό πρέσβη στον Έλληνα δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά την 28η Οκτωβρίου του 1940. Συνέπεια της άρνησης αυτής ήταν η είσοδος της Χώρας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940.

Ειρήνη Μαυρίδου μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

(ΙΑΤΡΕΙΑ ΙΚΑ)

Εθνική αντίσταση, ονομάστηκε το λαϊκό κίνημα εναντίον των κατακτητών της Ελλάδας, γερμανών, ιταλών και βουλγάρων, κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Είχε τη μορφή είτε της ενεργού ένοπλης δράσης είτε της διενέργειας διολαιοφθορών είτε της μετάδοσης ψευδών πληροφοριών και ειδήσεων είτε άλλων επιζημιών για τους κατακτητές ενεργειών. Η εθνική αντίσταση της περιόδου 1941-1944 αποτελεί σελίδα λαμπρή της νεότερης ιστορίας του έθνους μας. Μνημείο της εθνικής Αντίστασης υπάρχει στην Κοζάνη, στο δρόμο προς την Αιανή, στο τόπο της εκτέλεσης την 26 Ιανουαρίου 1944 είκοσι έξι Κοζανιτών και άλλων αγωνιστών.

Χρήστος Παπαβασιλείου, μαθητής Γ3.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το μουσείο σύγχρονης και τοπικής ιστορίας μετά από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου Κοζάνης μετονομάστηκε σε μουσείο Νίκος Καλογερόπουλος το οποίο έτσι θέλησε να αποδώσει φόρο τιμής στον εμπνευστή του. Το θέμα αυτό το εισηγήθηκε ο τότε δήμαρχος της Κοζάνης Λευτέρης Ιωαννίδης. Επίσης η μετονομασία αυτού του μουσείου σε Νίκος Καλογερόπουλος αποδίδει τιμή και στον δήμο Κοζάνης, διότι μπορούν να θυμούνται σημαντικά πράγματα για την ιστορία της Κοζάνης οι άνθρωποι οι οποίοι διαδραματίζουν ρόλο στην εξέλιξη των τοπικών πραγμάτων. Τα εγκαίνια έγιναν στις 20 Σεπτεμβρίου 2006 επί θητείας δημάρχου Πάρη Κουκουλόπουλου. Το μουσείο είναι αφιερωμένο στην Κοζάνη, που υπήρξε πρωταγωνίστρια στην αντίσταση εναντίον του φασιστικού και ναζιστικού άξονα (1940-1945). Η βούληση της δημοτικής αρχής για επαναλειτουργία του μουσείου εκφράστηκε με την οργάνωση εκδηλώσεων (αφιέρωμα στην εθνική αντίσταση).

Ο **Νίκος Καλογερόπουλος** γεννήθηκε το 1935 στο Ροδοχώρι Βοΐου. Απεβίωσε στις 26 Μαρτίου 2012. Ήταν διδάσκαλος λατινικών στο πανεπιστήμιο και σχολικός σύμβουλος. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του μουσείου

Φυσικής Ιστορίας στο Τσοτύλι Βοΐου, όπου διέθεσε αντικείμενα της προσωπικής του συλλογής.

Δημήτριος Μανταλάς, μαθητής Γ3

ΙΣΤΟΡΙΚΟ -ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το **Ιστορικό-Λαογραφικό & Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης** βρίσκεται στο κέντρο της Κοζάνης και στεγάζεται σε δύο πολυώροφα κτήρια μακεδονικής αρχιτεκτονικής. **Ιδρύθηκε το 1969** και από το 1980 μέχρι το 1983 ο Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών της Κοζάνης έκτισε ένα κτίριο μακεδονικής αρχιτεκτονικής σε ένα οικόπεδο που παραχώρησε το Δημοτικό Συμβούλιο Κοζάνης. Επίσημα εγκαινιάστηκε στις 10 Οκτωβρίου του 1987. Το 1993 ανεγέρθηκε ένα νέο κτίριο για την στέγαση των ιστορικών κειμηλίων. Εμπνευστής του Μουσείου ήταν ο Κωνσταντίνος Ε. Σιαμπανόπουλος.

Στο υπόγειο του πρώτου κτηρίου εκτίθενται διάφορα φυτά, μεταλλεύματα, ημιπολύτιμοι λίθοι, ορυκτά, πετρώματα, είδη εντόμων. Περιέχει ακόμη και απολιθωμένους κορμούς δέντρων, θαλάσσια είδη και φύλλα από τον παλαιοζωϊκό και καινοζωϊκό αιώνα. Επίσης έχει εκπληκτικές αναπαραστάσεις οικοσυστημάτων με όλα τα είδη ζώων της περιοχής και αναπαράσταση μικρού σπηλαίου με σταλακτίτες και σταλαγμίτες.

Στο ισόγειο ενημερωνόμαστε για το ιστορικό της ιδρύσεως του Μουσείου, τους δωρητές και ευεργέτες και για την αρχιτεκτονική σε

σύγκριση με αυτή γενικά στην Ελλάδα με βάση τις μακέτες και τις φωτογραφίες κτιρίων. Επιπλέον, υπάρχουν αναπαραστάσεις παραδοσιακού φούρνου, πηγαδιού και γενικότερα της αγροτικής ζωής στην ύπαιθρο και της ζωής των ξυλοκόπων στο δάσος.

Στον πρώτο και στον δεύτερο όροφο φιλοξενούνται εκθέματα που δείχνουν την εξέλιξη του πολιτισμού της Κοζάνης, από τη Νεολιθική εποχή. Ο τρίτος και ο τέταρτος όροφος είναι αφιερωμένοι στη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και στα βιοτεχνικά επαγγέλματα τα οποία τα παρουσιάζουν με μια υπέροχη αναπαράσταση. Στον πέμπτο όροφο εκτίθενται ανδρικές και γυναικείες παραδοσιακές φορεσιές της Δυτικής Μακεδονίας. Και στον έκτο φιλοξενούνται εκθέματα σχετικά με τον πνευματικό και κοινωνικό βίο.

Στο δεύτερο κτήριο εκτίθενται έργα ζωγραφικής (με αρχοντικά, γέφυρες κ.ά.), εκκλησιαστικά σκεύη, ραδιόφωνα, παραδοσιακές στολές απ' όλη την Ελλάδα και συλλογή ελληνικών γραμματοσήμων (από το 1861 έως σήμερα). Επίσης, στεγάζεται και η βιβλιοθήκη του Μουσείου με 4.000 τόμους επιστημονικών βιβλίων.

Μαρία Μόσχου, μαθήτρια Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας, κατά κόσμον Αριστοκλής Σπύρου, γεννήθηκε στις 6 Απριλίου 1886 στο Βασιλικό Ιωαννίνων. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Εκάρην μοναχός, χειροτονήθηκε διάκονος και διορίστηκε στη Μητρόπολη Πελαγονίας, με έδρα το Μοναστήρι. Το 1919 προσλήφθηκε ως αρχιδιάκονος και γραμματέας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. **Διετέλεσε μητροπολίτης Κερκύρας και Παξών (1922-1930), Αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής, (1930-1948) και Οικουμενικός Πατριάρχης (1948-1972).** Η πολιτεία του ως ανώτατου πνευματικού ηγέτη της Ορθοδοξίας ήταν λαμπρή. Κατάφερε να βγάλει το Οικουμενικό Πατριαρχείο από την εσωστρέφεια του παρελθόντος και να του προσδώσει διεθνή ακτινοβολία. Εργάστηκε συστηματικά, για τη σύσφιγξη των σχέσεων των Ορθόδοξων Εκκλησιών και κατόρθωσε να ενδυναμώσει τη μεταξύ τους συνεργασία μέσω της σύγκλησης πανορθόδοξων διασκέψεων. **Κορυφαία στιγμή στη ζωή του ήταν η συνάντησή του με τον Πάπα Παύλο ΣΤ΄ στην Ιερουσαλήμ το 1964, η οποία οδήγησε στην αμοιβαία άρση των αναθεμάτων του Σχίσματος του 1054.** Η συμβολική αυτή χειρονομία άνοιξε το δρόμο για έναν ειλικρινή διάλογο μεταξύ των Ορθόδοξων και των Ρωμαιοκαθολικών, πρώτη φορά ύστερα από

πολλούς αιώνες. Παρά το κύρος και τη διεθνή αναγνώριση που απέκτησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο επί Αθηναγόρα, η **πατριαρχία του συνδέθηκε με τα θλιβερά γεγονότα της 6ης και 7ης Σεπτεμβρίου 1955, τα λεγόμενα Σεπτεμβριανά, όταν ο τουρκικός όχλος επέδραμε κατά ελληνικών καταστημάτων, οικιών και εκκλησιών, προβαίνοντας σε εκτεταμένες καταστροφές και λεηλασίες.** Από τα γεγονότα αυτά και μετά, κάτω από τις αυξανόμενες πιέσεις του τουρκικού κράτους, **ο ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης αναγκάστηκε να εγκαταλείψει σταδιακά τις εστίες του.** Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας απεβίωσε στις 7 Ιουλίου 1972. **Αναπαύεται στο κοιμητήριο των Οικουμενικών Πατριαρχών, στη μονή Βαλουκλή της Κωνσταντινούπολης.**

Δημήτριος Κόμπος, μαθητής Γ3.

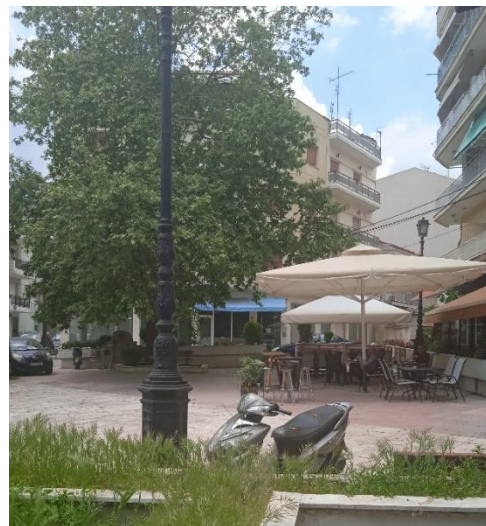
ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΙΧΑΛΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ο **Μιχάλης Παπακωνσταντίνου** γεννήθηκε το 1919 στην Κοζάνη. Ήταν Έλληνας δικηγόρος, πολιτικός και συγγραφέας. Διατέλεσε επί σειρά ετών βουλευτής Κοζάνης, προδικτατορικά με την Ένωση Κέντρου και μεταπολιτευτικά με τη Νέα Δημοκρατία και χρημάτισε υπουργός στις κυβερνήσεις του Γεωργίου Παπανδρέου και του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη. Ο Μιχάλης Παπακωνσταντίνου απεβίωσε σε ηλικία 90 ετών, το 2010. Το βιβλίο του με τίτλο «Η γιαγιά μου η Ρούσα», αποτελεί πηγή σημαντικών πληροφοριών για το παρελθόν της Κοζάνης.

Νικόλαος Μπαλτζής, μαθητής Γ3.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΓΙΟΛΔΑΣΗ (ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ)

Ο **Γιολδάσης Νικόλαος (1947-1976)** ήταν Κοζανίτης αξιωματικός της πολεμικής αεροπορίας. Εκτελώντας διατεταγμένη πτήση διαπίστωσε ότι το αεροσκάφος του υπέστη σοβαρή βλάβη και η πτώση του ήταν βέβαιη. Εκτιμώντας δε από τη θέση του και την κατεύθυνση του αεροπλάνου ότι η πτώση του θα συμβεί μέσα στην πόλη του Αλμυρού, με απρόβλεπτες καταστροφικές συνέπειες, και στην προσπάθειά του να αποφευχθεί κάτι τέτοιο δεν χρησιμοποίησε, όπως μπορούσε, τα αυτόματα σωστικά για τον εαυτό του μέσα. Τελικά, το αεροσκάφος κατέπεσε αφού διήλθε την πόλη αλλά ο ηρωικός κυβερνήτης του φονεύτηκε.

Λάζαρος Παπαδόπουλος, μαθητής Γ3.

